

MEIST ENDIST

Marid ja mari kogukond Eestis

LJUDMILA JAMURZINA

Mari etnoloog

ljudmilayamurzina@gmail.com

Teesid: Artikkel käsitleb mari diasporaa kujunemist ja arengut Eestis ning mari rahvuslike ühenduste tegevust alates 19. sajandi lõpust kuni 2020. aastate keskpaigani. Antakse ülevaade mari rahva etnokultuurilistest eripäradest, ajaloolistest kontaktidest eestlastega ning teaduslike, hariduslike ja kultuuriliste sidemete kujunemisest kahe sugulasrahva vahel.

Erilist tähelepanu pööratakse 1990. aastal loodud Eesti-Mari seltsile ning selle rollile Eesti ja Mari Eli vaheliste kontaktide arendamisel. Käsitletakse ka Tartu ja Tallinna mari organisatsioonide tegevust, nende panust kogukonna ühendamisel, kultuurisündmuste korraldamisel, haridusalgatuste elluviimisel ning mari keele ja kultuuripärandi hoidmisel.

Analüüsitakse pühapäevakoolide, noorte- ja perelaagrite, folkloorikollektiivide, käsitööprojektide ning kultuurivahenduse tähtsust etnilise identiteedi säilitamisel diasporaa tingimustes. Artiklis näidatakse, kuidas rahvuslikud ühendused aitavad üheaegselt kaasa nii mari kultuuri säilitamisele kui ka kogukonna edukale lõimumisele Eesti ühiskonda.

Märksõnad: diasporaa, Eesti, identiteet, kultuuripärand, lõimumine, mari rahvas, rahvuslikud ühendused, soome-ugri rahvad

Marid ehk marilased on soome-ugri rahvas, kes jaguneb kolmeks etnograafiliseks rühmaks: mäemari, niidumari ja idamari. Kaks esimest rühma elavad peamiselt oma põlisel etnilisel territooriumil Volga ja Vetluga vahelisel alal Mari El Vabariigis. Idamari rühm kujunes välja niidumaridest, kes rändasid ajavahemikul 15.–18. sajand itta, Uurali lähistele.

Mari keel kuulub soome-ugri keelte volga harusse ning sellel on kaks kirja-keelt: mäemari ja niidu-idamari. Usuliselt kuulub suurem osa mäemaridest õigeusu kirikusse, samas niidu- ja idamaride seas on levinud eelkõige paganlus ehk mari traditsiooniline usund, millega kaasnevad hooajalised palvused pühades hiites.

Mari El Vabariigis elab umbes pool kõigist maridest, ülejäänud elavad kompaksemalt Volga ja Uurali piirkondades ning hajutatult endise Nõukogude Liidu aladel. 2021. aasta ülevenemaalise rahvaloenduse andmetel oli marisid Venemaal 423 803 inimest (VS 2021), Eestis elas neid 225, sealhulgas Tallinnas 71 (Statistikaamet RL21428). Praegu on Eestis registreeritud kaks mari rahvuslikku ühendust: üks Tartus ja teine Tallinnas.

Eestis tegutsevate mari seltside sidemed ulatuvad kaugemale pelgast kooselamisest samal territooriumil. Marid ja eestlased on sugulasrahvad, kes muistsetel aegadel moodustasid ühe rahva kaks haru, mida tänapäeval nimetatakse soome-ugri rahvasteks. Ajaloolaste arvates elasid nad umbes kolm tuhat aastat tagasi samal alal, kuni eestlaste esivanemad liikusid Läänemere äärde. Nende sugulusest hakati teadlikult rääkima alles 18. sajandil pärast ungari keeleteadlase Sámuel Gyarmathi soome päritolu keelte sugulusuuringuid. Keelesugulust on hiljem uurinud paljud teadlased nii Eestis, maride seas kui ka mujal maailmas.

Kui rääkida maride ja eestlaste esimestest kokkupuudetest, siis esimene kirjaltikult jäädvustatud teade pärineb 1840. aastat, mil maridest madrused saabusid Vene laeval Revali (tänapäevase Tallinna) sadamasse, ning tuntud keeleteadlasel Ferdinand Johann Wiedemannil õnnestus nendega vestelda. Samas on teada, et Volga piirkonna rahvastest koosnevad väeüksused – tatarlased, marid ja tšuvašid – osalesid pärast Kaasani khaaniriigi vallutamist Liivimaa sõja (1558–1583) ajal Liivimaa laastamises.

Teaduslikud kontaktid maridega jätkusid 19. sajandil ja 20. sajandi alguses. Kaasani ülikooli õppejõud, eestlane Mihkel Veske korraldas 1888. ja 1889. aastal kaks ekspeditsiooni maride juurde ning kogus väärtuslikku materjali, mida säilitatakse Eesti Kirjandusmuuseumis.

20. sajandi alguse revolutsioonilised muutused Venemaal avaldasid mõju ka maride saatusele. Nii toimus 1917. aastal esimene ülevenemaaline mari kongress, kus esmakordselt astus rahva nimel üles mari intelligents, kutsudes oma rahvast aktiivselt võitlema oma tuleviku eest.

Pärast seda kongressi hakati kõikjal looma mari ühiskondlikke organisatioone, liitusid Mari Ušem. Kongressil esines ka Moskva ülikooli õppejõud, eestlane A. Põrk. Oma kõnes kutsus ta marisid säilitama keelt, kultuuri ja traditsioone ning rajama uut elu.

Samal ajal koostati pöördumine eestlaste poole. Selles räägiti nende saavutustest hariduse, ühiskonna arengu ja riigiehituse valdkonnas. Seal märgiti muu hulgas:

Meie, marid, oma vabaduse esimestel päevadel vaatame ringi ja otsime sõpru, kellega võiksime jagada nii rõõmu kui ka kurbust. Sellisteks sõpradeks saavad olla ainult veresugulased. Teie oletegi meie veresugulased. [---] Meie, marid, tahame kogu südamest olla koos oma vendade, eestlastega. (Prozes 1995: 72; Ivanov 1995)

Kahjuks need ühiskonna demokratiseerimise ja Venemaa rahvaste õiguste laiendamise algatused peatati peagi ning juba 1930. aastatel langes mari intelligents – nagu ka teiste sugulasrahvaste oma – stalinlike repressioonide ohvriks. Nn föderalistide küsimust on põhjalikult uurinud Ksenofont Sanukov (1996: 3–36).

Eesti Vabariik kuulutas 1918. aastal välja oma iseseisvuse ning kontaktid maridega hääbusid järk-järgult. Siiski elasid mõned mari rahva esindajad juba Eesti territooriumil. Paul Ariste andmetel on teada kaks Tartus elanud mari, kes andsid oma peredele uued perekonnanimed. Nii hakkas mari Gusev kandma nime Kombo (mari keeles 'hani'), teine mari valis nimeks Tšimarin (mari keeles 'puhas mari', s.t ristimata). Veel üks mari – Vassili Kuklin – oli sisse registreeritud Narvas ning emigreerus hiljem Austraaliasse. Tallinnas elas Andrei Saini, kes töötas 1920. aastatel õpetajana (Prozes 1999: 305).

Pärast Teist maailmasõda, mil Nõukogude Liidu elanikkond liikus aktiivselt mööda riiki majanduse taastamise või evakuatsioonist tagasipöördumise tõttu, sattus osa marisid tööle Eestisse. Enamiku sisserändajatest moodustasid töölised, kes asusid tööle Ida-Virumaa tööstusettevõtetes ja Tallinna sadamas. 1989. aasta andmetel elas Eestis juba 359 mari (Prozes 1999: 306).

Uuele tasemele tõusid ka teaduskontaktid. Marist üliõpilastel avanes võimalus stažeerida Tartu Ülikoolis, kus tuntud soome-ugri filoloogi Paul Ariste juhendamisel õppisid, täiendasid end ja kaitsesid väitekirju paljud mari filoloogid esindajad.

1980. aastate teisel poolel NSV Liidus alanud perestroika mängis olulist rolli paljude rahvaste saatuses. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist said liiduvabariigid iseseisvateks riikideks, autonoomsed vabariigid säilitasid oma staatuse Venemaa Föderatsiooni koosseisus. Suveräänsuspüüdluste laine tõi kaasa maride rahvusliku eneseteadvuse tugevnemise ning taaselustas juba 1917. aastal kõlanud ideed. Rahvas hakkas uuesti koonduma rahvuslikesse ühendustesse – „Mari Ušem“ – ning kutsuti kokku ülevenemaaline mari kongress (*Mari kalyk pogõn*).

Samal ajal laienesid märkimisväärselt kontaktid sugulasrahvastega, kellel oli oma riiklus – ungarlaste, eestlaste ja soomlastega.

Eestis hakati samal ajal, aastatel 1988–1990, aktiivselt looma erinevate sugulasrahvaste rahvuslikke organisatsioone. 1. juunil 1990 asutasid Tartu Ülikooli õppima tulnud üliõpilased Eesti-Mari Seltsi, millest sai alus, kus arenesid nii kultuurilised ja hariduslikud sidemed eestlaste ja maride vahel kui ka kontaktid Eesti ja Mari El Vabariikide vahel. Lisaks aitas selts kaasa kohalike maride integreerumisele Eesti ühiskonda.

Seltsi esimeseks esimeheks sai publitsist, luuletaja ja kirjanik Valeri Alikov, kes tol ajal Eestis õppis. Üheks esimeseks tegevussuunaks oli mari keele populariseerimine ning mari kirja ladina tähestikule ülemineku idee edendamine. Ilmus mitu ladina kirjas ajalehenumbrit ning valmistati ka mari keeles kirjadega reklaamtrükiga T-särke.

Seltsi põhikirjas määratleti järgmised eesmärgid:

- soodustada Eesti ja Mari Eli kultuuri- ja majandussidemete arengut nii Mari Elis kui ka Eestis;
- toetada sõbralikke ja majanduslikke kontakte Eesti ja Mari Eli valitsuste, organisatsioonide, ettevõtete ning üksikisikute vahel.

Perestroika, Berliini müüri langemine, Kommunistliku Partei kontrolli nõrgenemine, uute riigipiiride ja poliitiliste staatuste kujunemine – kõik see aitas kaasa uute tulevikukujutluste tekkele ja rahvusvaheliste kontaktide laienemisele. Selle laine harjal hõlmas koostöö Mari Eliga lisaks kultuuri- ja haridusvaldkonnale ka poliitilis-majanduslikku suhtlust.

1990. aastal saabus Tallinna esimene ajakirjanikest ja teadlastest koosnev delegatsioon Mari Elist ning sama aasta lõpus osalesid külalised seltsi jõuluüritusel. Tähelepanuväärne on, et samal perioodil avas Tallinnas ukse ka esimene mari pühapäevakool.

Järgmisel, 1991. aastal saabus Eestisse delegatsioon Mäemari rajoonist. Rapla maakonnas peetud kohtumistel saavutati kokkulepped regulaarse infovahetuse kohta kohaliku pressiga kaudu, et tutvustada Eesti elanikele Mari Eli ning Mari Eli elanikele Eestit. Arutati mari luule tõlkimise küsimusi ning laste vahetusprogrammi loomist, mille raames Mari Eli lapsed saaksid mõneks ajaks tulla elama eesti peredesse, õppides sugulasrahva keelt ja kultuuri.

Eesti-Mari Seltsi algatus rajada Rapla maakonda mari talu, millest oleks kujunenud mari kultuurikeskus Eestis, leidis positiivset vastukaja nii Mari Eli delegatsiooni (kes oli valmis rahastamises osalema) kui ka kohalike omavalitsuste poolt (Tõnisson 1991). Ajad olid siiski ebastabiilsed ning projekt jäi teostamata. Selle juurde pöörduti tagasi alles 2023. aastal erainitsiatiivi toel. 1991. aastal kutsuti siiski esmakordselt kümme Mari Eli last Eesti-Mari Seltsi lastelaagrisse, et nad saaksid suhelda kohalike lastega mari keeles.

1992. aasta oli seltsile kõige edukam ja viljakam. Selts jätkas oma tegevust ning toetas Mari Elist õppima tulnud üliõpilasi. Kuna rahastamisküsimused polnud veel lahendatud, ei saanud paljud neist stipendiumi ning neile osutati humanitaarabi (Prozes 1999: 307). Selts kutsus Eestisse spetsialiste Mari Elist (õpetajaid, talunikke, ettevõtjaid), et laiendada ja tugevdada kahe maa sidemeid.

Aasta suurim sündmus olid mari kultuuripäevad Eestis. Selleks puhuks saabus Mari Eli delegatsioon eesotsas presidendi Vladislav Zotiniga, kes rõhutas, et tema peamiseks ülesandeks on tutvustada maailmale mari rahvast ning alustada tuleks sugulasrahvastest (Anupõld 1992).

Allkirjastati riikidevaheline koostööleping ning mitmed kokkulepped kultuuri ja hariduse vallas. Kohtumisel märkis Eesti president Arnold Rüütel, et rahvusliku ärkamise perioodil hakkasid eestlased otsima oma sugulasidemeid, mis viis kontaktide elavnemiseni maridega: „Väikesed rahvad saavad

maailmas ellu jääda vaid tugeva kaitse all. Kõige olulisem, mida me teha saame, on kutsuda mari noori õppima meie ülikoolidesse“ (Anupõld 1992).

Samal aastal käivitati programm „Juured“, mille raames said Eestis elavad marid võimaluse külastada oma kodumaad, sugulasi ja esivanemate haudu.

Järgmisel aastal oli suureks sündmuseks esimese mari ooperi „Akpatõr“ esietenduse 30. aastapäeva tähistamine Estonia teatri talveaias. Kõiki mari rahvaga seotud kultuurisündmusi kajastati Eesti ajakirjanduses ja raadios.

President Arnold Rüütel kutsus üles looma tihedaid sidemeid meie rahvaste vahel: „Väga tähtis ja ilmselt ainus võimalus omal moel maailmas toime tulla on perekonna, kodumaa ja sugulasrahvaste kaudu“ (Anupõld 1992).

Seetõttu rõhutasid paljud eesti meedias ilmunud artiklid sugulasrahvaste kohta, et Venemaa ei tähenda üksnes venelasi, vaid ka eestlastele suguluses olevaid rahvaid, kes samuti vajavad toetust (vt nt Anupõld 1992; Tõnisson 1991; Liik 1994 jt).

Toetus väljendus eelkõige üliõpilastele õppimisvõimaluste loomises. 1990. aastatel õppis Eesti ülikoolides umbes sada üliõpilast Mari Elist. Paljud neist pöördusid pärast õpingute lõpetamist kodumaale ning töötavad arstide, juristide, õpetajate ja teiste erialade esindajatena. Mõned jätkasid õpinguid Soome, Saksamaa ja teiste riikide ülikoolides ning jäid hiljem sinna elama. Teised jäid Eestisse ja töötavad siin samuti arstide, juristide, õpetajate, disaineri, majandusteadlaste ja teiste spetsialistidena.

Seega, kui seltsi loomise ajal koosnes mari diasporaa Eestis peamiselt tööstustöolisest ja merendusega seotud töötajatest ning üksikutest humanitaarvaldkonna spetsialistidest, siis tänapäeval moodustavad selle valdavalt kõrgharidusega inimesed, kes on edukalt integreerunud Eesti ühiskonda.

1999. aastal nimetati Eesti–Mari Selts ümber Mari Maakonnaks (Mari ühenduseks). Selle juhiks sai Vitali Rõbakov, kes oli tol ajal Tallinna Tehnikaülikooli tudeng. Nagu ka seltsi hilisematel aastatel, seisnes ühenduse põhitegevus mari kogukonna koondamises ning eestlastele mari kultuuri tutvustamist rahvuslike tähtpäevade kaudu – eelkõige Mari sangari päeva (26. aprill) ning hõimurahvaste päevade (oktoobris) raames korraldatud ürituste kaudu.

Sel perioodil pakkus olulist tuge Hõimurahvaste programm, mis toetas Venemaa soome-ugri piirkondadest pärit üliõpilaste õppimist, samuti organisatsioon Fenno-Ugria, mis koordineeris soome-ugri delegatsioonide vastuvõtmist ja kohtumisi Eestis.

Rahvuslik organisatsioon on nii tudengile kui ka väljaspool kodumaad elavale marile oluline abiline kohanemisel ja identiteedi hoidmisel. Selts pakub psühholoogilist tuge: siin saavad inimesed kohtuda kaasmaalastega, rääkida oma emakeeles, laulda ja tantsida oma rahva muusika saatel ning taas kogeda lapsepõlve kultuurikeskkonda. See on äärmiselt oluline diasporaas elavatele inimestele.

Seltsi liikmeteks ei olnud ainult marid, vaid ka eestlased ja venelased, kes tundsid huvi mari kultuuri vastu. Nii liitus näiteks Sven-Erik Soosaar Tartu

Ülikooli astumisel Eesti–Mari Seltsiga ning alustas mari keele õppimist, jätkates seda nii Tartus kui ka Mari Elis (Kullo 1992). Tänapäevaks on temast saanud tuntud keeleteadlane.

Eestisse õppima tulnud üliõpilased elasid peamiselt Tartus ja Tallinnas, väiksem osa ka Viljandis. Traditsiooniliselt oli tudengeid rohkem Tartus, kuna Tartu Ülikool on üks olulisemaid soome–ugri uuringute keskusi. Seetõttu toimusid peamised üritused just seal ning tavaliselt liitusid nendega Tallinna tudengid.

Mari selts osales aktiivselt soome–ugri sidemete tugevdamises. Regulaarselt korraldati ühiseid soome–ugri sügispidusid koos spordimängudega, uusaastaüritusi ning kevadel tähistati aktiivsemalt rahvuslikke pühasid.

2000. aastate alguses vähenes seoses muutustega soome–ugri üliõpilaste õppeprogrammis Eestis õppijate arv. Tõenäoliselt on sellega seotud ka Mari Ühenduse tegevuse aktiivsuse langus.

Praegu tegutseb Eestis kaks mari organisatsiooni – Tartus ja Tallinnas. Mõlemad jätkavad üldjoontes esialgse Eesti–Mari Seltsi suunda: esindavad Eestis elavate maride huve, soodustavad nende omavahelist suhtlust, tutvustavad mari kultuuri, arendavad suhteid eesti ja mari rahva vahel ning toetavad kogukonna liikmete ühiskondlikku aktiivsust.

TARTU MARIDE LIIT

Tartu Maride Liit asutati 2006. aasta märtsis, alguses koosnes organisatsioon peamiselt üliõpilastest, oli väga aktiivne ning korraldas regulaarselt kultuuri- ja ühiskondlikke üritusi.

2012. aastal alustas seltsi juures tööd pühapäevakool, mida külastasid Tartus ja selle ümbruses elavate maride lapsed. Erinevatel aastatel õppis seal 10–15 last. Tunnid toimusid pühapäeviti seltsi ruumides. Lastele õpetati lisaks mari keelele ja kultuurile ka rahvamuusikat, traditsioonilisi pühi ja kombeid. Regulaarselt korraldati peresündmusi, kalendripühi ja fotonäitusi.

Oluliseks tegevussuunaks kujunes ka isetegevuskunsti arendamine. Nii löid tudengineiad mari laulja Anna Makejeva (Mišina) juhendamisel folklooriansambli Marij Kumõl (Mari Meel), mis esindas mitme aasta jooksul mari kultuuri erinevatel üritustel Eestis.

Tartu Maride Liit vahendas ka Venemaal elavate mari ühiskondlike tegevlaste algatusi. Seltsi toetusel anti välja mari rahva ajalugu käsitlevaid raamatuid, ühiskonnategelaste elulugusid ning tõlkekirjandust. Seltsi aktiivsel osalusel koostas ja andis Juri Gordeev välja esimese marikeelse piirkonnakaardi, mida hiljem levitati haridusasutustes.

Seltsi esindajad osalevad tänini aktiivselt Tartu linna ja Tartu Ülikooli kultuurielus. Nende osalusel on korraldatud mari kirjakultuuri päevi, Mari sangari päeva, juubeliüritusi, mis on pühendatud silmapaistvatele mari

kultuuritegelastele – luuletajale ja kirjanikule Valentin Kolumbile ning esimesele mari näitlejale Jõvan Kõrlale (vn Kirill Ivanov).

Mitu aastat tegutses ka soome–ugri jalgpallimeeskond AC–Patr, mille koosseisus moodustasid märkimisväärse osa mängijatest marid. Tartu Maride Liit toetas meeskonda, sealhulgas spordivormi hankimisel.

Oluliseks teabeallikaks mari kogukonna jaoks on veebileht MariUver.com, mida haldab Tartu maride liidu endine juht Vassili Nikolajev. Portaali kajastab kultuuri, ühiskonnaelu ja tänapäevaseid protsesse mari kogukonnas.

Praegu juhib liitu Valeri Aleksandrov. Tema algatusel reorganiseeriti folklooriansambel Marij Kumõl, mille koosseisus esinevad nüüd valdavalt mehed. See annab kollektiivile eripära ja eristab seda teistest rahvuslikest ansamblitest.

Tartu marid korraldavad regulaarselt perekondlikke spordiüritusi, matku ning osalevad erinevates Eesti piirkondades toimuvates välilaagrites.

2026. aasta aprillis tähistas Tartu Maride Liit oma 20. aastapäeva (vt foto 1).

Foto 1. Tartu Maride Liit 20aastane.

Aivar Põllu foto 2026.

TALLINNA MARI SELTS

Tallinna Mari Selts asutati 2008. aasta jaanuaris. Selle loomise algatajateks olid endised Tartu Ülikooli üliõpilased, kes olid asunud püsivalt elama Tallinna. Seltsi esimeheks valiti Valeri Gimaev.

Oma tegevuse alguses täitis Tallinna Mari Selts vahendaja rolli hõimurahvaste programmi ja mari ühiskondlike aktivistide vahel. Erinevate algatusrühmade nimel esitas selts projekte ning aitas kaasa raamatute väljaandmisele, ekspeditsioonide korraldamisele, näituste ja filmiesitluste läbiviimisele. Kohalikele maridele korraldati ühiseid pidustusi, tähistati rahvuskangelase päeva ja hõimurahvaste päevi.

2014. aastal sai seltsi uueks juhiks Ljudmila Jamurzina. Ta alustas oma tegevust üldkoosolekuga, mis oli pühendatud mari jõulupüha – *Šorõkjoli* – tähistamisele. Just siis otsustati luua ka tikandiring. Algatuse autor oli Jelena Tkatsenko (Iziljajeva) – traditsioonilise mari tikandi meister, kelle töö, mari meestesärk, on Eesti Rahva Muuseumi eksponaat. Jelena hakkas õpetama seltsi liikmetele ja kõigile huvilistele selle iidse käsitöö põhitõdesid.

Tänu mari disainerile Natalia Lillele (Mitjukova) sai ringi tegevus selge etnofuturistliku suuna. Traditsioonilisi mari tikandi elemente hakati kasutama kaasaegsete rõivaste ja aksessuaaride loomisel: mansetid, kotid, ridikülid, vööd, prossid jm esemed. Hiljem korraldati ringi baasil meistriklasse, näitus „Elu ilu“ tutvustas mari traditsioonilist tikandit, ning esineti mitmetel seminaridel ja kultuuriüritustel.

Mari traditsiooniline tikand leidis edasiarenduse akvarellikunstnik Žanna Tohti loomingus: näitusel „Millest räägivad mari mustrid“ ühendas ta akvarellmaali tehnika tikandiga, tehes tikandeid otse kunstiteoste pinnale.

Tallinna mari seltsi koosseisu kuuluvad erinevate elukutsete esindajad, kuid eriti silmapaistvat rolli mängivad selle tegevuses muusikud. Vokaalpedagoog Galina Karpenko (Zvereva), muusikud Inga Pogonina ja Vitali Rõbakov ning rahvamuusika esitaja Anna Makejeva (Mišina) tegelesid laste ja täiskasvanute muusikalise kasvatuses. Selle tegevuse tulemusena loodi ansambel Kūdõrongör (Lumikelluke), kes esines mitu aastat kultuuriüritustel.

Üheks seltsi aktiivsemaks liikmeks on Aleksei Aleksejev – filmirežissöör, rahva- ja autorilaulude esitaja, muusik ja tantsija. Ta on mitmete mari rahvale pühendatud etnograafiliste filmide autor. Tema osalusel ja seltsi liikmete jõul valmis 2021. aastal videoklipp „Avaj“ („Ema“).

Ljudmila Jamurzina (PhD) peab loenguid mari rahva traditsioonilisest kultuurist, kommetest ja rituaalidest. 2023. aastal registreeriti tema talus mitteilundusühing „Mari talu“ (MTÜ Mari Talu). Nii sai juba 1991. aastal välja pakutud idee mari kultuurikeskuse loomisest Eestis enam kui kolmkümmend aastat hiljem teoks. 2026. aastal pandi seal alus ka suve alguse mari püha – *Peledõš pajremi* – tähistamise traditsioonile.

Tallinna mari selts osaleb aktiivselt nii pealinna kui ka kogu Eesti kultuurielus. Korraldatakse filmilinastusi, näitusi, tikandimeistriklasse, mari kulturipäevi ja loenguid ning osaletakse linnaüritustel, sealhulgas Tallinna igaaastasel Etnolaadal. Seltsi liikmed osalevad sageli ka raadio- ja telesaadetes.

Foto 2. Tallinna Mari Seltsi liikmed koos külalistega 30. mail 2025 juubelit tähistamas.

Aleksei Aleksejevi foto.

Näiteks 2020. aastal filmis Eesti Televisioon (ETV) dokumentaalsarja „Meie hõimlased“ (2020), millest üks osa oli pühendatud Eestis elavatele maridele. 2024. aastal kuulutas Eesti Kultuuriministeerium välja kultuurilise mitmekesisuse aasta ning viis läbi mitmeid projekte erinevate rahvuskogukondade kultuuripärandi tutvustamiseks. Üks neist oli „Oma näoga Eesti“ (Oma 2024), milles osalesid ka marid. Projekti raames salvestati videointervjuud ning koostati rahvarõivastes osalejatega infoplakatid.

Oluline roll etnilise identiteedi säilitamisel on 2018. aastast seltsi juures tegutseval pühapäevakoolil. Seal saavad lapsed õppida mari keelt ning tutvuda oma rahva ajaloo, kultuuri ja traditsioonidega. Praegu õpib koolis kümmekond last. Tänu Eesti riigi toetusele saab selts pidada tunde Tallinna kesklinnas, korraldada pereüritusi ja laagreid ning külastada muuseume.

Perelaagrite idee pakkus välja Tartu pühapäevakooli õpetaja Valentina Semjonova juba 2018. aastal. Sellest ajast alates töötavad mõlemad Eesti mari seltsid koos selle nimel, et suvised kogunemised muutuksid regulaarseks ja toimuksid eri Eesti piirkondades.

2025. aastal tähistas end 1990. aastal loodud Eesti-Mari Seltsi järglaseks pidav Tallinna Mari Selts oma 35. aastapäeva. Seltsi on juhtinud kõigi kolme mari etnograafilise rühma – mäe-, niidu- ja idamaride – esindajad. Hoolimata päritolu eripäradest ühendas neid kõiki üks eesmärk: mari keele, kultuuri ja rahvusliku identiteedi säilitamine väljaspool ajaloolist kodumaad.

Seltsi tegevus näitab, et ka arvult väike diasporaa suudab säilitada oma kultuurilise eripära, samal ajal edukalt ühiskonda integreerudes. Integratsiooniga kaasneb sageli etnilise identiteedi järkjärguline nõrgenemine, eriti järgmiste põlvkondade seas. Vanemad lakkavad mõnikord laste kohanemist hõlbustades emakeele kasutamast, eelistades enamuse keele omandamist.

Uuringud osutavad aga, et kaks- ja mitmekeelsus toetab selgesti nii lapse kognitiivset arengut kui ka kultuurilise järjepidevuse säilimist. Sellest lähtuvalt on rahvuslike organisatsioonide roll eriti oluline – need mitte ainult ei korralda kultuuriüritusi, vaid aitavad säilitada keelt, kultuuri ja rahvuslikku identiteeti nii esimese põlvkonna migrantidel kui ka nende järeltulijatel.

Just eduka integratsiooni ja oma kultuurilise traditsiooni säilitamise ühendamist võib pidada kaasaegse ühiskonna kõige kestlikumaks arengumudeliks.

KOKKUVÕTE

Mari kolm keele- ja kultuurirühma on arenenud Eestis 19. sajandist, neid on mõjutanud Teise maailmasõja järgne sisseränne, kusjuures eraldi tähelepanu väärib poliitiliste muutuste mõju, mis 20. sajandi jooksul mõjutasid mari rahva eneseteadvuse kujunemist ja rahvuslike organisatsioonide teket. Oluliseks murranguks kujunesid perestroika-aegsed protsessid, mille tulemusena elavnesid sidemed sugulasrahvastega ning loodi Eesti-Mari Selts, mis kujunes keskseks institutsiooniks kultuuri-, haridus- ja teadussidemete arendamisel.

Kahel olulisemal organisatsioonil – Tartu Maride Liidul ja Tallinna Mari Seltsil on oluline roll kogukonna ühendamisel, kultuuripärandi hoidmisel ja suhestumisel Eesti ühiskonnaga. Seltsid panustavad nii keele, traditsioonide ja identiteedi säilitamisse kui ka kultuuridevahelisse dialoogi.

Rahvuslikud ühendused toetavad diasporaa sotsiaalset sidusust, pakuvad kultuurilist järjepidevust ning loovad võimalusi identiteedi hoidmiseks. Samal ajal võivad integratsiooniprotsessid viia etnilise identiteedi nõrgenemiseni, eriti nooremate põlvkondade seas. Uurimistulemused kinnitavad, et keele ja kultuuri säilitamine ning edukas integratsioon ei ole vastandlikud, vaid võivad toimida tasakaalus, moodustades jätkusuutliku arengumudeli kaasaegses mitmekultuurilises ühiskonnas.

KIRJANDUS

Anupõld, Elle 1992. Marid Eestis. – *Sirp* 22, 29. mai, lk 1.

Ivanov, Ivan 1995. Mari-Eesti suhete ajaloost. – *Kultuur ja Elu* 6, lk 68–71.

Kullo, Helle 1992. Ei ole võlts, on ehtne. Olid Mari Eli Vabariigi kultuuripäevad. – *Õhtuleht* 116, 25. mai, lk 1.

Liik, Kadri 1994. Marimaa mured vajavad väljundit maailma. – *Hommikuleht* 188, 18. august, lk 18.

Meie hõimlased = Saatesarja „Meie hõimlased“ 1. hooaja 6. osa – *Jupiter*, ERR (<https://jupiter.err.ee/1608188080/meie-hoimlased> – 16.07.2026).

Oma 2024 = Oma näoga Eesti. – *Integratsiooni Sihtasutus* (<https://www.integratsioon.ee/oma-naoga-eesti> – 17.07.2026).

Prozes, Jaak 1995. Kommentaarid I. Ivanovi artiklile „Mari-Eesti suhete ajaloost“. – *Kultuur ja Elu* 6, lk 69–71.

Prozes, Jaak 1999. Marid. – Viikberg, Jüri (koost, toim). *Eesti rahvaste raamat. Rahvusvähemused, -rühmad ja -killud*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 305–309.

Tõnisson, Tõnis 1991. Maakonda Mari kultuurikeskus – *Ühistöö* 58, 18. mai, lk 1.

Sanukov, Ksenofont N. 1996. „Finno-ugorskie federalisty“ i „finskie shpiony“. Iz istorii Marii El 1930-kh godov. – *Finno-ugrovedenie* 3, lk 3–36 (<https://marnii.ru/upload/medialibrary/ca6/bf8ngbbsvnftg1lxrb10ww60n5ckokx9.pdf> – 14.07.2026).

Statistikaamet RL21428 = Rahvastik rahvuse, soo ja elukoha (asustuspäikond) järgi, 31. detsember 2021. – *Eesti Statistika* (https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus_rel2021_rahvastiku-demograafilised-ja-etno-kultuurilised-naitajad_rahvus-emaleel/RL21428/table/tableViewLayout2 – 14.07.2026).

Avai 1991 = Videoklipp „Avai“ („Ema“, <https://surl.li/rrrvkq> – 16.07.2026).

VS 2021 = *Federal'naia sluzhba gosudarstvennoi statistiki. Natsional'nyi sostav naseleniia Rossiiskoi Federatsii po itogam Vserossiiskoi perepisi naseleniia 2020–2021 gg.* (https://rosstat.gov.ru/vpn_popul – 18.06.2026).

SUMMARY

The Mari and the Mari community in Estonia

LJUDMILA JAMURZINA

Mari ethnologist

ljudmilayamurzina@gmail.com

Keywords: diaspora, Estonia, identity, cultural heritage, integration, Mari people, ethnic associations, Finno-Ugric peoples

The article examines the emergence and development of the Mari diaspora in Estonia and the activities of Mari ethnic associations from the end of the 19th century to the middle of the 2020s. An overview is provided of the specific ethnocultural characteristics of the Mari people, their historical contacts with Estonians and the development of scholarly, educational and cultural ties between the two kindred peoples.

Particular attention is paid to the Estonian–Mari Society, established in 1990, and its role in fostering contacts between Estonia and Mari Eli. The article also examines the activities of Mari organisations in Tartu and Tallinn and their contribution to unifying the community, organising cultural events, implementing educational initiatives and preserving Mari language and cultural heritage.

Analysis is provided of Sunday schools, camps for youth and families, folklore collectives, handicraft projects and the importance of cultural mediation for the preservation of ethnic identity in diaspora conditions. The article shows how ethnic associations simultaneously help preserve Mari culture and contribute to the community’s successful integration into Estonian society.

Ljudmila Jamurzina (PhD) on etnoloog ja idamari Baškortostanist. Ta elab Eestis alates 2005. aastast. 2011. aastal kaitses ta Tartu Ülikoolis doktoritöö „Maride pereelutsükliga seotud rituaalid ülemineku-rituaalide teooria kontekstis (idamaride näitel)“. Tema peamised uurimisvaldkonnad on mari traditsiooniline kultuur, rituaalid, Mari naine ja identiteet. Aastatel 2014–2025 oli ta Tallinna Mari Seltsi esimees.

Ljudmila Jamurzina (PhD) is an ethnologist and an eastern Mari from Bashkortostan. She has been living in Estonia since 2005. In 2011 she defended her dissertation at the University of Tartu, entitled „Rituals connected with the Mari family life cycle in the context of rites of passage theory (based on the example of the eastern Mari)“. Her main research areas are Mari traditional culture, rituals, the Mari woman and identity. During the years 2014–2025 she was the chairman of the Tallinn Mari Society.

ljudmilayamurzina@gmail.com